

Кавтиш, Вікторія. Феномен Івана Миколайчука: що подивитися, щоб зрозуміти його [Електрон. ресурс] // ТиКиїв [сайт]. — Київ, 2026. — Режим доступу: <https://tykyiv.com/misteckij/fenomen-ivana-mikolaichuka-iak-zrozumiti-iogo-tvorchist/> - Дата публікації: 15.06.2026. — Дата перегляду: 23.06.2026.

Феномен Івана Миколайчука: що подивитися, щоб зрозуміти його

Вікторія Кавтиш

Іван Миколайчук. Колаж: редакція "ТиКиїв"

Його називають "душею українського кіно", згадуючи роль Івана Палійчука у "Тінях забутих предків". Режисери з усього світу надихаються ним, вкотре переглядаючи "Вавилон XX". А його авторський почерк досі намагаються розгадати, щоб створити те саме "поетичне кіно".

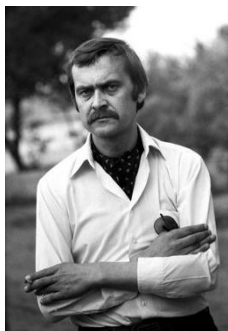
З нагоди річниці від дня народження видатного актора, сценариста й режисера Івана Миколайчука, яку ми відзначаємо 15 червня, "ТиКиїв" спільно з кінооглядачем Юрієм Самусенком досліджує творчість митця та ділиться рекомендаціями його стрічок.

Юрій Самусенко. Фото: надане героєм

У головній ролі — Іван Миколайчук

Майбутнє Івана Миколайчука, здається, було визначено ще від народження. З дитинства він любив розповідати історії й вигадувати всілякі нісенітниці, а у 12 років долучився до сільського самодіяльного театру в рідній Чорторії — це попри те, що в родині було десятеро дітей, більшість з яких обрали робочі професії, щоб допомагати батькам. Сім'я вірила в талант Івана — і не дарма.

Його театральним дебютом стала роль старого солдата в п'єсі "Безталанна" на тій таки місцевій сцені. Спектакль витримав аж 36 показів, а Миколайчук

уперше здобув "народну любов" серед односельців. Згодом він закінчив професійний театр-студію та вступив до Київського театрального інституту імені Карпенка-Карого.

Іван Миколайчук. Архівне фото: Локальна історія

Говорячи про акторську майстерність Івана Миколайчука, кінооглядач Юрій Самусенко підкреслює помітну різницю між підходом до гри як такої. Українцю вдалося зламати "антураж награності", що тоді був присутній як у національному, так і в світовому кінематографі. Миколайчук втілював своїх персонажів не лише переконливо, а й щиро — із запалом та любов'ю до своєї професії.

Молодий актор дебютував у курсовій роботі Леоніда Осики, а на великому екрані свою першу роль отримав трохи згодом, і одразу головну — у стрічці Володимира Денисенка "Сон".

Цікавий, з огляду на творчий шлях Миколайчука, факт: на честь вступу до театрального вишу майбутня дружина актора Марічка подарувала йому дві книги — "Кобзар" Тараса Шевченка та "Тіні забутих предків" Михайла Коцюбинського. Так-от, його найвідомішою роботою стала роль Івана Палійчука з "Тіней", а у своєму першому фільмі він зіграв Шевченка.

Кадри зі стрічки "Сон". Фото: Довженко центр

Фільм "Сон" поєднує біографію Шевченка до заслання з тематикою його однойменної поеми. У стрічці режисер прагне переосмислити радянський образ Кобзаря й повернути йому життя та запал — "скинути з нього шапку".

Як із цією роллю впорався 23-річний тоді ще студент театрального вишу Іван Миколайчук? На думку Юрія Самусенка, акторові вдалося точно зчитати в Шевченку не лише поета чи національного лідера, а й "сильного харизмата, що подобався всім у кімнаті". Такі риси мав і Миколайчук, якого також любили у творчих колах. Ба більше, у цій ролі вдається простежити відповідальність, з якою він ставився до втілення своїх персонажів, і авторський почерк, незмінно присутній у грі.

"Сон" нечасто потрапляє до переліку найкращих робіт Миколайчука, але, гадаю, це несправедливо. Адже саме він фактично витягує на собі цей доволі прямолінійний, як на ті часи, фільм, — зазначає Самусенко.

"Тіні забутих предків"

"Напевно, Сергій Параджанов, коли обирав його на цю роль, побачив той самий запал, який Миколайчук пронесе крізь усю свою фільмографію", — роздумує Юрій Самусенко про те, як студент-другокурсник отримав головну роль у стрічці вже знаного режисера.

І справді — без запалу тут не обійшлося. За легендою, Параджанов цю роль уже обіцяв актору з москви. Тож, коли його вчитель, режисер Володимир Івченко, звернувся з проханням бодай розглянути кандидатуру хлопця, Параджанов погодився виключно з поваги до друга.

Кадр зі стрічки "Тіні забутих предків"
Проби доручили провести оператору Юрію Ілленку. Та й ті були радше формальні: для "абикого" навіть не зарядили плівку. Аж раптом Ілленко стрімголов кинувся за Сергієм Йосиповичем із вигуками:

"Вертайтесь! Це щось неймовірне! Просто нелюдське! Щось за межами розуміння й сприйняття!"

Так Іван Миколайчук отримав головну роль у фільмі, що став визначальним для українського кінематографа, поворотним у кар'єрі кожного, хто над ним працював, і легендарним серед стрічок XX століття.

Кадр зі стрічки "Тіні забутих предків"

На знімальному майданчику актор став рівноцінним творцем карпатської магії, привнісши до неї невідому силу української землі. Він "пішов у напівтони, недовомки та певну багатомовність рухів",

немов надихаючись найкращими зразками німого кіно. Передавав пластику ролі, увіковічивши образ Івана Палійчука не словами, а рухами тіла, губ і повік.

Завдяки такому втіленню образу закоханого хлопця Миколайчук закохує в стрічку і глядачів.

Українське поетичне кіно

Про визначення, риси чи проміжок у часі, яким ми описуємо українське поетичне кіно, можна сперечатися. Про внесок у нього Івана Миколайчука — аж ніяк.

Митець зіграв 34 ролі, назавжди змінивши розуміння акторської майстерності. А поміж тим — написав дев'ять сценаріїв, розширюючи межі власної творчості.

Юрій Самусенко про фільми Миколайчука, які варто побачити:

- "Пропала грамота" — глядацький хіт на віки. І якщо є можливість, я раджу дивитися його саме в кінотеатрі: ця історія про козаків із легкою вдачею напрочуд добре розкривається на великому екрані. Подекуди здається, ніби це ненавмисна екранізація "Енеїди" з ілюстраціями Базилевича — настільки точно акторам і режисеру вдалося вловити дух народного гумору, легкості та пригоди.
- "Тіні забутих предків" — фільм, що створив міф про яскравість, образність і поетичність українського кіно. І в дечому він склався саме завдяки роботі Івана Миколайчука.
- "Вавилон XX" — стрічка, не схожа ні на що інше. Magnum opus Миколайчука — як сценариста, режисера й актора, у якому він найповніше розкрив свій талант і світобачення.

В амплуа сценариста професійним дебютом митця стала стрічка Юрія Іллєнка "Білий птах з чорною ознакою" — трагедія української родини в тяжкі воєнні часи.

На думку Самусенка, саме ця співпраця мала значний вплив на формування почерку Миколайчука: вона показала йому, як "текст перетворюється на візуальну мову, а ритм монтажу та робота зі світлом можуть розповісти більше за діалоги".

Кадр зі стрічки "Білий птах з чорною ознакою". Фото: Довженко центр

Водночас неможливо ігнорувати й те, що у свої проєкти митець завжди закладав частинку душі — і саме це колеги цінували в ньому чи не найбільше. Адже, коли ти розумієш історію, над якою працюєш, вона перестає бути вигадкою. Натомість відчувається найчесніше.

Іван Миколайчук привніс у "Білий птах з чорною ознакою" насамперед глибоке відчуття карпатського світу — його міфологію, обрядовість, мову тіла й душі.

Зрештою глядачі побачили фільм, що став класикою українського поетичного кіно, а Іван Миколайчук на крок ближче підійшов до роботи всього життя — авторської стрічки "Вавилон XX".

"Вавилон XX"

"Вавилон XX" посідає особливе місце в історії українського кінематографа як один із найсміливіших і найсамобутніших творів пізнього радянського часу", — так Юрій Самусенко починає свою розповідь про режисерський дебют Івана Миколайчука.

Кадр зі стрічки "Вавилон XX". Фото: Довженко центр

Стрічку вперше показали на великому екрані у 1979 році — на київському кінофестивалі "Молодість".

Відтоді вона не втратила своєї актуальності навіть через майже 50 років після прем'єри. У цьому й полягає головний парадокс фільму, який сам занурює глядача в події, що відбувалися пів століття тому. Часи минають, а людські характери, конфлікти й сюжети залишаються незмінними.

У час, коли українську ідентичність планомірно витісняли на маргінес, Миколайчук створив кіно, у якому село, мова, звичай і людський характер постають як повноцінний і самодостатній всесвіт.

Кадр зі стрічки "Вавилон XX". Фото: Довженко центр

У цьому проєкті Миколайчук сповна розкриває своє світобачення, постаючи водночас режисером,

сценаристом, композитором і актором. Він "демонструє зрілий і впевнений погляд", у якому немає прямого наслідування вчителів. Натомість — збережено ту саму здатність "занурювати глядача у світ, де побутове і символічне нероздільні".

Феномен Івана Миколайчука

У чому феномен Івана Миколайчука? Насамперед у його безумовному таланті. Недарма майже кожен його дебют ставав культовим, а бездоганно вдавалося буквально все: акторство, режисура, сценарна майстерність, театральне мистецтво й навіть музика.

Кадр зі стрічки "Пропала грамота". Фото: Довженко центр

Звісно, неможливо працювати й без палкого бажання всотати знання найкращих, любові до професії та

прагнення пізнати світ довкола. Юрій Самусенко наголошує, що саме завдяки щирому розумінню української самобутності Миколайчуку вдалося вщент розбити міф про те, що національне — це щось обмежене, зрозуміле тільки нам самим.

Миколайчук довів, що українське кіно може бути глибоко національним і водночас універсально людським без жодних компромісів між цими двома вимірами.

Довів він і те, що найціннішим у творенні нового завжди залишається власний досвід — яким би "незрозумілим", складним чи суперечливим він не був. Самусенко слушно зауважує: "в умовах війни, коли українське кіно переживає новий момент самоусвідомлення і пошуку власної мови, це особливо важливо — не копіювати чужої форми, а довіряти власній".